

GEOMALACUS MACULOSUS EN BIJZONDERE VORMEN VAN LYMNAEA PEREGRINA IN Z.W. IERLAND

door Jan Albert Zoer en George Visser

In Zuidwest Ierland komt een bijzondere naaktslak voor, welke bekend staat als de Kerry-slug. Zij werd daar in 1842 aan de oevers van Lough Carragh in de county Kerry.

De Kerry-slug, Geomalacus maculosus, heeft buiten Ierland een hibernische verspreiding en komt voor in Noordwest Spanje en Portugal en één plaats in Zuidwest Frankrijk. Zij komt dus voor in streken, die onder invloed staan van een atlantisch klimaat (tot 3000 mm neerslag per jaar, zachte winters en koele zomers en een hoge luchtvochtigheid).

Binnen het geslacht Geomalacus zijn nog een of twee soorten, die op het Iberisch schiereiland voorkomen.

De Kerry-slug kan 9 cm lang worden. Zij heeft een smalle voetzool en de voetrand kan sterk samengetrokken worden, wanneer zij geïriteerd wordt. Zij is glanzend met een grijsbruine grondkleur en gele vlekjes.

Stelfox (1911) schrijft: "The Kerry-slug may be collected in large numbers during damp weather on lichen covered rocks in some portions of West Cork and South Kerry, on which its protective markings render it scarcely visible. In dry weather it is impossible to find it in its usual habitats."

Met deze wetenschap hadden we in de zomer van 1971 reeds twee weken Zuidwest Ierland doorkruist zonder G. maculosus te vinden en we dachten heimelijk, dat we veel geluk moesten hebben om zo'n zeldzame soort te ontmoeten. Bewust zoeken hadden we dan ook nog niet gedaan, omdat we speciaal in Ierland waren voor een onderzoek naar waterplanten en watermollusken.

Op 31 juli echter, op een middag met druilerige regen en plotseling doorbrekende vlagen zonneschijn, was ons dat geluk beschoren. We hadden een paar natte voeten gehaald aan de oevers van Lough Derriana en scholen in de auto voor een forse regenbui. Maar plotseling brak de zon weer door de wolken en als één schijnwerper gleed het zonlicht over een oud beukenbos. Aan deze uitnodiging konden we niet voorbijgaan en gelukkig maar, want na enig gescharrel tussen dode takken en losliggende stenen, ontdekten we onder een omgevallen boom een twee centimeter lange geel gespikkelde naaktslak. Ongetwijfeld vertegenwoordigde zij de lang verlangde soort. Plechtig knielden we neer bij de oude boom en terwijl we elkaar plechtig de hand reikten.

De juveniele G. maculosus werd veilig ingebed in mos, in een lucifersdoosje meegenomen. Maar, zoals dat zo vaak gebeurt, wanneer de eerste is gevonden en een duidelijk zoekbeeld is ontstaan, duurt het niet lang of men ziet haar plotseling overal. Op de natte takken van de beuken, tot meer dan vijf meter hoog kropen volwassen Kerry-slugs rond, samen met grote exemplaren van Lehmania marginata. Toen nieuwe regen de stammen nog natter maakte, kwamen ze uit alle hoeken te voorschijn. We konden toen ook zien, waar ze zich met droog weer ophouden: onder de dikke mostapijten op de bomen, maar vooral in de vorken van de oude bomen, waar regenwater lange tijd kan stagneren.

G. maculosus zou zich voeden met lichenen en algen op rotsen en boomstammen. Misschien dan ook dat door deze voeding de schutkleur zo frappant is tussen de korstmossen en wanneer ze zich niet beweegt, is het moeilijk haar te ontdekken. Quick (1961) beschrijft hoe ze zich oprolt als een pissebed door de voetrand samen te trekken, wanneer ze geiriteerd wordt. In het zelfde milieu treft men een grote pissebed aan, die de zelfde schutkleur heeft en op een afstand voor G. maculosus gehouden kan worden.

Naast het beukenbos bij Lough Derriana vonden we G. maculosus later nog op andere plaatsen o.a. tweemaal aan de rand van een eikenhulstbos rond het Upperlake bij Killarney. Hier zagen we haar ook op de rotsblokken aan de oever van het meer. Bij de Moll's Gap, in de buurt van het Upperlake, zagen we haar op een los opgestapelde noordmuur, waar ze na een regenrijke nacht rondkroop, weer samen met L. marginata. Tussen de stenen groeiden daar Sedum album en Saxifragen. Over het algemeen wordt als het milieu van G. maculosus aangegeven de met lichenen begroeide rotsen en in met mossen begroeide bomen. Onze indruk is, dat ze wel in bomen voorkomt, maar dan aan de rand van bossen, waar tengevolge van een extremer microklimaat meer korstmossen op de takken groeien. In dat geval zijn de takken meestal ook gladder, zoals bij de beuk, berk en hulst.

De laatste maal, dat we G. maculosus in grote getale aantroffen, was samen met Arion ater op de rotsen aan de oever van Lough Nagarriva in de bergen bij Glengariff op een hoogte van 1500 voet.

Lough Nagarriva bezochten wij omdat het de locus typicus is van Pisidium hibernicum en Lymnaea praetenuis. Het bezoeken van zo'n bedevaartplaats is voor een slakkenan een mijlpaal in z'n vaak onbegrepen belangstelling. Op zondagmorgen 8 augustus vingen we dan ook plechtig de tocht aan met zware rugzak en vers gesneden wandelstokken. Hoewel we een bijzonder goede kaart hadden (evenwel uit 1902, maar in Ierland verandert er niet veel), waarop de positie van het meer duidelijk stond aangegeven, was het voor laaglanders zeer moeilijk, al klimmende, de juiste koers aan te houden. Urenlang sompten we door het hoogveen waarvan een dik tapijt over de meeste bergen en dalen lag uitgespreid. We bepaalden de richting aan de baai, welke beneden zicht-

baar was tussen de groene heuvels. Maar op die manier een meertje vinden van enkele honderden vierkante meters in een bergachtig landschap van ettelijke kilometers bleek zeer moeilijk te zijn. Evenlater bedekte een mist als een deken de bergen en onze oriëntatiepunten. Gelukkig kwan een half uur later de zon weer door en we besloten maar voorzichtig met de afdaling te beginnen.

De mist trok meer en meer op. Plotseling ontwaardden we aan het einde van een langzaam aflopend stuk hoogveen de waterspiegel van het meer.

Al gauw hadden we Lymnaea praetenuis te pakken.

Lough Nagarriva is ongeveer honderd meter lang en honderd meter breed. Het water is zeer helder en er groeit voornamelijk Drijvend Fonteinkruid, Water lobelia en Oeverkruid. Het geleidingsvermogen van het water was laag: 48 micro Siemen en de zuurgraad relatief hoog: 6,7 bij een Ca-gehalte van ongeveer 1 mg/l.

Vooraf op de onder water liggende stenen kruipt Lymnaea bij tientallen rond. De schelp is zeer dun, bijna vliezig. Tussen de vingers wordt zij onherroepelijk in elkaar geknepen. Het lichaam is ook zeer doorschijnend en men ziet de inwendige organen liggen. De spira is bijna geheel in de laatste winding verzonken. De voet van de slak is breed en kan nauwelijks in de schelp worden teruggetrokken. Volwassen dieren met vier windingen hadden een grote van ongeveer 9 x 7 mm. Ook de schelp van Pisidium hibernicum is vliezig en haar vorm is ook afwijkend van de normale vorm. Overigens is P. hibernicum een zeer algemene soort in oeverkruidbegroeiingen in de meren van West Ierland. Drie mollusken Lymnaea praetenuis, L. involuta en L. burnetti behoren tot een groep (subgenus Cyclolymnaea), welke oorspronkelijk als soorten zijn beschreven. Hubendick (1951) heeft echter na anatomische revisie van het geslacht Lymnaea aangetoond, dat wij hier zeer waarschijnlijk te maken hebben met "microgeografische rassen" van Lymnaea peregra. Men heeft echter ook wel kweekproeven gedaan met deze soorten, waarbij na vier generaties de specifieke vorm nog behouden bleef.

Het is natuurlijk niet aan ons om uit te maken of men hier met een soort, variëteit of anderszins te maken heeft. Het zou een verder anatomisch en cytologisch onderzoek vereisen. In andere meren in West Ierland treft men in ieder geval vele vormen van Lymnaea peregra aan, die overgangen zijn tussen verschillende vormen.

De drie vermeende soorten komen vrijwel alleen in onbotrofe bergmeren voor aan de Ierse en Engelse westkust. Het water in deze meertjes staat direct onder invloed van de neerslag. Ten opzichte van het binnenland is dit water gekarakteriseerd door relatief veel NaCl, Ca, Mg en H_2CO_3 , waarbij de hoeveelheid magnesium gemiddeld meestal hoger is dan de hoeveelheid calcium. (In andere natuurlijke wateren is de hoeveelheid calcium meestal 4x zo groot als de hoeveelheid magnesium.) De pH van het regenwater aan de Ierse westkust is relatief hoog: gemiddeld 6,0 (gegevens Ierse weerstations).

Het is echter moeilijk deze gegevens te relativeren t.o.v. Nederland. Het regenwater is in Nederland door luchtverontreiniging dermate beïnvloed door o.a. salpterzuur en zwavelzuur dat de pH hier inmiddels waarden heeft bereikt die gemiddeld dicht bij de 4 liggen.

Op een van de volgende dagen bezochten wij het Barley Lake, dat ook in de bergen rond Glengariff ligt. Hier vonden wij de Lymnaea, die men Lymnaea involuta heeft genoemd. De schelp is iets steviger, maar blijft vooral bij vier windingen kleiner (6,5 x 4 mm) dan Lymnaea praetenuis. Voor het overige lijken zij oppervlakkig gezien zeer veel op elkaar. Het water en de begroeiing van Barley Lake vertonen grote overeenkomst met dat van Lough Nagarriva, waarbij het geleidingsvermogen van het water nog lager was: 34 micro Siemen.

Door onze lange reis konden we de verzamelde Lymnaea's alleen op alcohol bewaren en niet levend. Kweekproeven en cytologisch onderzoek kunnen daaronder ook nu niet worden toegepast. Dat is maar goed ook. Kleine geheimpjes moeten blijven in onze systematische wereld, al was het alleen maar in een klein nevelig bergmeertje, ergens in Zuidwest Ierland.

Literatuur:

- Hubendick, B., 1951. Recent Lymnaeidae. Their variation, morphology, taxonomy, nomenclature and distribution. *Lungl. Svenska Vetenskapsakademiens Handlingar*. Band 3, no. 1, 222 pp.
- Quick, H.E., 1961. British slugs. *Bulletin of the British Museum. Zoology*. Vol. 6, no. 3, 225 pp. London.
- Stelfox, A.S., 1911. List of the land and freshwater mollusks of Ireland. *Proc. Royal Irish Academy*. Vol. XXIX, section B, no. 3, p. 65-164.
- Visser, G. en J.A. Zoer, 1972. Verslag van een botanisch/malacologische studiereis naar Z.W.-Ierland, speciaal nabt. meren. R-I.N.-rapport (in bewerking).

Adres van de schrijvers:

G.Visser
Biol. station "Schellingerland"
Terschelling.

J.A. Zoer
Hoofdstraat 21
Diever.